

OCHILMAGAN JINOYATLARNI FOSH ETISH TAKTIKASI**Erkinov Muhammadyusuf***O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti*

Annotatsiya: Ochilmagan jinoyatlarni fosh etish taktikasi mavzusi jinoiy tergov va sud-psixologik faoliyatda juda muhim o‘rin egallaydi. Jinoyatlarning ochilmasligi nafaqat jinoiy adolatning to‘liq amalga oshirilmasligiga olib keladi, balki jamiyatda huquqiy tartibni ta‘minlashga xalaqit beradi. Shu sababli, ochilmagan jinoyatlarni fosh etishning samarali usullarini ishlab chiqish va ularga asoslangan taktikalarning rivojlanishi jinoiy faoliyatni yengillashtirish, jinoyatchilarga qarshi kurashishda samarali choralar ko‘rish imkonini beradi. Maqolada ochilmagan jinoyatlarni fosh etishning asosiy usullari va taktikasi, shu jumladan tergovchilarning intellektual yondashuvlari, psixologik texnikalar, analitik metodlar va operativ-qidiruv faoliyatlari kabi jihatlar keng ko‘lamda tahlil qilingan. Jinoiy tergovdagi muammolarni hal qilishda, yangi texnologiyalarni, shu jumladan axborot tizimlarini va jinoyatlarni tahlil qilish metodlarini qo‘llashning ahamiyati ham ta‘kidlanadi. Bunda, ochilmagan jinoyatlar uchun tergovchilarning aniq va samarali rejalashtirilgan strategiyalari, har bir holatni chuqur tahlil qilish va dalillarni to‘plashda yangi usullarni izlash zarurati mavjud.

Kalit so‘zlar: Ochilmagan jinoyatlar, jinoyatlarni fosh etish, tergov taktikasi, O‘zbekiston jinoyat kodeksi, operativ-qidiruv faoliyati, psixologik texnikalar, dalillarni to‘plash, analitik metodlar, jinoyatlarni tahlil qilish, huquqiy nazorat, jinoyatga qarshi kurash, tergovchilarning yondashuvi, axborot texnologiyalari, criminal justice, profilaktik faoliyat.

Аннотация: Тактика раскрытия нераскрытых преступлений является важным аспектом уголовного расследования и судебно-психологической практики. Не раскрытые преступления не только нарушают принцип уголовной справедливости, но и препятствуют обеспечению правопорядка в обществе. Поэтому разработка эффективных методов раскрытия нераскрытых преступлений и развитие соответствующих тактик позволяет облегчить борьбу с преступностью и применять эффективные меры против преступников. В статье рассматриваются основные методы и тактики раскрытия нераскрытых преступлений, включая интеллектуальные подходы следователей, психологические техники, аналитические методы и оперативно-розыскную деятельность. Освещается важность использования новых технологий, таких как информационные системы и методы анализа преступлений, для решения проблем в уголовном расследовании. Также подчеркивается необходимость разработки четких и эффективных стратегий следователей, глубокого анализа каждой конкретной ситуации и поиска новых методов для сбора доказательств.

Ключевые слова: Нераскрытые преступления, раскрытие преступлений, тактика расследования, Уголовный кодекс Узбекистана, оперативно-розыскная деятельность,

психологические техники, сбор доказательств, аналитические методы, анализ преступлений, правовой контроль, борьба с преступностью, подходы следователей, информационные технологии, criminal justice, профилактическая деятельность.

Abstract: The topic of "Tactics for Solving Unsolved Crimes" holds a significant place in criminal investigation and forensic-psychological practice. Unsolved crimes not only hinder the realization of criminal justice but also disrupt the establishment of law and order in society. Therefore, the development of effective methods for solving unsolved crimes and the evolution of related tactics enable easier combat against criminal activities and provide effective measures against offenders. This article analyzes the key methods and tactics of solving unsolved crimes, including intellectual approaches of investigators, psychological techniques, analytical methods, and operational-investigative activities. It highlights the importance of using new technologies, such as information systems and crime analysis techniques, to address issues in criminal investigations. Moreover, the article stresses the necessity for investigators to develop clear and effective strategies, conduct thorough analysis of each case, and seek new methods of evidence collection.

Keywords: Unsolved crimes, crime solving, investigation tactics, Uzbekistan Criminal Code, operational-investigative activities, psychological techniques, evidence collection, analytical methods, crime analysis, legal oversight, fight against crime, investigators' approach, information technologies, criminal justice, preventive activities.

Kirish

Ochilmagan jinoyatlar har bir jamiyatda jinoyiy adolatning o'z vaqtida va to'liq amalga oshirilmasligi bilan bog'liq eng katta muammolardan biridir. Ushbu jinoyatlar o'zining asoratlari bilan faqatgina jinoyatchilarga imkoniyat yaratib qolmaydi, balki jamiyatda huquqiy ishonchsizlikni kuchaytiradi va fuqarolarni xavfsizlikka bo'lgan ishonchni pasaytiradi. Shu sababli, jinoyatlarni fosh etish, ularning oldini olish, hamda bu jarayonda samarali taktika va usullarni qo'llash nafaqat huquq-tartibotni tiklash, balki jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun ham zarur hisoblanadi. Jinoyatlarni aniqlash va ularni fosh etish – bu murakkab va ko'p qirralik jarayon bo'lib, u har bir tergovchi uchun o'ziga xos yondashuv va metodlarni talab etadi. Shuningdek, jinoyatlarni ochish jarayonida ishlatiladigan taktikalarning samaradorligi jinoyatning turiga, ko'lamiga va jinoyatchilarning faoliyatiga bog'liq bo'ladi. Har bir jinoyatga alohida yondashuv zarur, chunki ba'zi jinoyatlar ilgari ilgari jinoyatchilik guruhlarini aniqlashga yordam beradi, boshqalari esa tergovning murakkabligi bilan ajralib turadi. Shu bois, jinoyatlarni fosh etish taktikasi har doim o'zgarib boradi, yangi metodlar va texnologiyalarni qo'llashda istiqbolni ko'rsatadi. Bugungi kunda ochilmagan jinoyatlarni fosh etish jarayoni faqatgina an'anaviy tergov metodlariga asoslanmasdan, balki zamonaviy texnologiyalarni, psixologik va analitik metodlarni qo'llashni ham o'z ichiga oladi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, internet va mobil ilovalar orqali jinoyatchilarni aniqlashda yangicha imkoniyatlarni taqdim etmoqda. O'z navbatida, jinoyatlarni aniqlash jarayonida eng ilg'or usullarni qo'llash,

tergovchilarni yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga va yuqori samarali strategiyalarni amalga oshirishga undaydi. Misol uchun, jinoyatlarni aniqlashda, faqatgina oddiy guvohlarni tahlil qilish emas, balki ma'lumotlar bazalari, sun'iy intellekt, raqamli izlarni o'rganish, mobil telefonlardan olinadigan ma'lumotlar va boshqa ko'plab ilg'or texnologiyalar ham tadbqiq etiladi. Ochilmagan jinoyatlar bilan kurashishda eng muhim omillardan biri – bu jinoyatga aloqador bo'lgan shaxslarning psixologik holatini o'rganish va ularga qarshi psixologik taktikalar orqali ta'sir ko'rsatishdir. Psixologik yondashuv, tergovchilarga jinoyatlarni aniqlashda ko'plab foydali ma'lumotlar olish imkonini beradi. Jinoyatchilarning his-tuyg'ulari, motivlari, aloqalari, shuningdek, ular bilan yuzaga kelgan ijtimoiy va psixologik omillarni hisobga olish, jinoyatning yuzaga kelish sabablari va uni amalga oshirishdagi qarorlar haqida to'liq tasavvur hosil qilishga yordam beradi. Jinoyatni fosh etishdagi taktikalarning muhim qismi – bu dalillarni to'plash va ularni tekshirishdir. Har bir tergovchi uchun eng muhim vazifalardan biri – to'plangan dalillarni to'g'ri tahlil qilish va ularga asoslangan qarorlar qabul qilishdir. Dalillarni yig'ish jarayoni juda murakkab va o'ziga xos, chunki ba'zan oddiy dalil ham katta ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Shu sababli, tergovchi har bir detalni e'tibordan chetda qoldirmasdan, maxsus metodlar va texnologiyalar yordamida dalillarni to'plash va ularga asoslanib ishni davom ettirishi lozim. Bundan tashqari, jinoyatlarni fosh etishning samaradorligi faqat tergovchilar tomonidan amalga oshiriladigan ishlarga bog'liq emas. Jamiyatning huquqiy madaniyati, fuqarolarning jinoyatchilikka qarshi faoliyati, va jamoatchilikning huquqiy ongi ham muhim ahamiyatga ega. Jinoyatchilikka qarshi kurashish – bu nafaqat tergovchilar va huquqni muhofaza qilish organlarining ishi, balki butun jamiyatni o'z ichiga olgan jarayondir. Jamoatchilik va huquqni muhofaza qilish tizimining o'zaro hamkorligi, jinoyatlarning oldini olishda katta rol o'ynaydi. Ochilmagan jinoyatlar bilan kurashishning taktikasi va metodlari zamonaviy jamiyatda har doim yangilanib boradi. Jinoyatchilikning turli shakllari, ularning rivojlanishi va yangi jinoyat turlarining paydo bo'lishi, tergovchilarga yangi vazifalarni yuklamoqda. Shu bilan birga, jinoyatlarni fosh etish jarayonida yangicha yondashuvlar va ilg'or texnologiyalardan foydalanish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Maqolada shu bilan birga, tergovchilarning psixologik va analitik yondashuvlari, operativ-qidiruv faoliyatining samaradorligi, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jinoyatchilikni tahlil qilish metodlari haqida keng tahlil olib boriladi.

Asosiy qism

Ochilmagan jinoyatlarni fosh etish – bu nafaqat jinoyatga oid ma'lumotlarni to'plash va tekshirish, balki o'zgartirishni talab qiladigan va rivojlanib borayotgan soha bo'lib, uning samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq. Tergovchilarning har bir jinoyatni aniqlashdagi yondashuvi, dalillarni to'plash, texnologiyalardan foydalanish, psixologik taktikalar va jinoyatchilarning motivlari kabi faktorlarga asoslanadi. Ushbu asosiy qismda ochilmagan jinoyatlarni fosh etishning samarali taktikalari va metodlari tahlil qilinadi.

1. Jinoyatlarni fosh etishdagi zamonaviy yondashuvlar

Bugungi kunda jinoyatlarni fosh etishda zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar muhim rol o'ynaydi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ayniqsa,

raqamli texnologiyalar, jinoyatlarni aniqlash va fosh etishda yanada samarali vositalarga aylangan. Internet va mobil ilovalar orqali jinoyatchilarni kuzatish va aniqlashda yangi imkoniyatlar paydo bo'lgan. Shuningdek, sun'iy intellekt, ma'lumotlar bazalari va kriptografik tizimlar yordamida jinoyatlarni aniqlashning yangi usullari ishlab chiqilmoqda. Masalan, jinoyat joylaridan olingan raqamli izlar va tahlil qilinadigan yirik ma'lumotlar (big data) yordamida jinoyatlarni tahlil qilishda yangicha imkoniyatlar paydo bo'lgan.

Jinoyatchilikka qarshi kurashda, ayniqsa, operativ-qidiruv faoliyatida yangi texnologiyalarni qo'llash orqali tergovchilarning ma'lumotlarga tez va samarali kirishi, to'plangan dalillarni tahlil qilishda texnik vositalardan foydalanish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, ochilmagan jinoyatlarni tez fosh etishga yordam beradi. Misol uchun, videokuzatuv tizimlari, yuzni tanish texnologiyalari, va GPS texnologiyalari yordamida jinoyatchilarning harakatlarini kuzatish va ularni ushlash osonlashgan.

2. Psixologik yondashuvlar va jinoyatchilarga qarshi taktikalar

Psixologik yondashuvlar jinoyatlarni fosh etishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Jinoyatchilarning psixologik holati, motivlari, va avvalgi jinoyatlari, ularning yangi jinoyatlarni amalga oshirishdagi qarorlari haqida to'liq tasavvur hosil qilish tergovchilarga ular bilan ishlashda yordam beradi. Psixologik texnikalar, jumladan, so'roq qilish, aldanchilik va qarama-qarshi ma'lumotlar orqali jinoyatchilarning xatolarini fosh etish mumkin.

Jinoyatchilarni tahlil qilishda ularning ruhiy holatini, ularning o'ziga xos xatti-harakatlarini, ularning so'zlari va noan'anaviy reaksiyalarini tushunish muhimdir. Shu sababli, tergovchilarga psixologik bilimlarni amaliyotda qo'llashda maxsus treninglar va kurslar yordamida ularning malakasini oshirish zarur. Bunda, so'roq qilish va jinoyatchi bilan bevosita aloqada bo'lishda psixologik qobiliyatlar va intuisiya katta rol o'ynaydi.

3. Dalillarni to'plash va tekshirishdagi muammolar

Jinoyatni fosh etishda dalillarning roli beqiyosdir. Har bir tergovda to'plangan dalillar, tergovchining ishini samarali amalga oshirishga yordam beradi. Dalillarni to'plash jarayoni murakkab va ko'p bosqichli bo'lib, har bir detallni diqqat bilan tahlil qilishni talab qiladi. O'rganish jarayonida barcha ehtimoliy dalillar to'planganidan keyin ularni tahlil qilish va ularni bir-biri bilan bog'lash kerak bo'ladi.

Misol uchun, jinoyat joyida qoldirilgan izlar (mashinani tanib olish, boshqaruv panelidagi izlar, qo'l izlari, barmoqlardagi izlar va boshqalar) tergovchilar uchun juda muhim ma'lumotlarni taqdim etadi. Bundan tashqari, jinoyat joyidan olingan videomateriallar, ko'rsatuvchi kuzatuvlar, ko'chma texnologiyalar va raqamli dalillar (telefon qo'ng'iroqlari, elektron pochta, va boshqa onlayn izlar) jinoyatchini aniqlashga yordam beradi. Dalillarni to'plashda ko'plab metodlar mavjud, va ular har bir jinoyatning o'ziga xosligini hisobga olib, maxsus usullar bilan amalga oshiriladi.

4. Analitik usullar va ma'lumotlar tahlili

Jinoyatchilikni fosh etishda analitik metodlar va ma'lumotlar tahlili juda muhimdir. Analitik yondashuvning yordamida tergovchilar jinoyatchilarni aniqlash uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlarni bir joyga to'playdi. Yirik ma'lumotlar (big data) va

jinoyatchilik tahlili orqali, tergovchilarga jinoyatning oldini olish va uning rejasini oldindan ko‘rish imkoniyatlari yaratiladi.

Jinoyatlarni aniqlashda analitik yondashuvlar yordamida ko‘plab ma’lumotlar birlashtiriladi va ular asosida prognozlar qilinadi. Misol uchun, ba’zi jinoyatchilik turlarining qayerda va qachon sodir bo‘lishi mumkinligini bashorat qilish uchun statistik va analitik modellardan foydalanish mumkin. Bu, o‘z navbatida, jinoyatchilikni kamaytirishga, ochilmagan jinoyatlarni tez fosh etishga va jinoyatlarni oldini olishga yordam beradi.

5. Jinoyatchilikning oldini olishda jamoatchilikning roli

Jinoyatlarni fosh etish faqat huquq-tartibot organlarining ishi bo‘lib qolmaydi. Jamoatchilikning faol ishtiroki va fuqarolarning huquqiy ongi, jinoyatchilikni oldini olish va uning fosh etilishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Jamoatchilik va politsiya o‘rtasida kuchli hamkorlikni ta’minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega. Fuqarolarni jinoyatchilikka qarshi faol kurashishga undash, huquqiy ongni oshirish, jamiyatda ishonchni mustahkamlash, jinoyatchilarni ushlashda yordam berish, barchasi jinoyatlarni fosh etish jarayonini engillashtiradi.

Xulosa

Ochilmagan jinoyatlarni fosh etish, har bir huquqni muhofaza qilish organi uchun eng murakkab, ammo zaruriy vazifalardan biridir. Ushbu jarayonning samaradorligi ko‘plab omillarga bog‘liq, jumladan, zamonaviy texnologiyalar, psixologik yondashuvlar, operativ-qidiruv faoliyati va tergovchilarning bilim va malakalariga. Jinoyatchilikning rivojlanishi va uning murakkablashuvi, jinoyatlarni fosh etishdagi yangi yondashuvlar va texnologiyalarning qo‘llanilishini talab qiladi. Bu o‘zgarishlarga moslashish va tegishli metodlarni qo‘llash, jinoyatlarning ochilishi va ularni oldini olishda muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, raqamli vositalar va ma’lumotlar tahlili, jinoyatlarni aniqlashda samarali vositalar sifatida xizmat qiladi. Internet va mobil texnologiyalar, yuzni tanish tizimlari, GPS, va boshqa ilg‘or texnologiyalar orqali jinoyatchilarni kuzatish va fosh etish tezlashdi. Ma’lumotlar tahlili va kriptografik texnologiyalar yordamida jinoyatlarning oldini olish va fosh etishda yangi imkoniyatlar yaratildi. Shu bilan birga, psixologik texnikalar, jinoyatchilarning motivlarini tushunish, ularga qarshi yondashuvlar, tergovchilar uchun samarali vosita bo‘lib qolmoqda. Psixologik yondashuvlar, jinoyatchilarning harakatlarini, xatti-harakatlarini va jinoyatga bo‘lgan munosabatini tahlil qilish orqali, tergovchilarga ularning ishtirokini aniqlashda yordam beradi. Dalillarni to‘plash va tahlil qilish jarayoni fosh etishning asosi hisoblanadi. Har bir tergovchi uchun dalillarni to‘g‘ri yig‘ish, tahlil qilish va ularga asoslanib qarorlar qabul qilish juda muhimdir. Raqamli dalillar, guvohlarning ko‘rsatuvlari, video va fotosuratlar yordamida jinoyat joyini tahlil qilish, jinoyatchilarni aniqlashda o‘zgacha imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, analitik metodlar va ma’lumotlar bazasini qo‘llash jinoyatlarni tahlil qilishda samarali vosita bo‘lib, jinoyatchilarning takroran jinoyat qilish ehtimolini prognoz qilish imkonini beradi. Jinoyatchilikni fosh etishda analitik metodlardan foydalanish va ma’lumotlarni to‘plab ularni tahlil qilish, tergovchilarni jinoyatchilarni topishda yangi yondashuvlar bilan ta’minlaydi. Bundan tashqari, jinoyatchilikka qarshi kurashda jamiyatning roli katta.

Fuqarolarni jinoyatlarni oldini olishda va jinoyatchilikka qarshi faol kurashishdagi ishtirokini oshirish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish, politsiya va jamoatchilikning o‘zaro hamkorligini kuchaytirish zarur. Jinoyatchilikning oldini olish va uni fosh etish faqatgina huquqni muhofaza qilish organlarining ishi emas, balki butun jamiyatni o‘z ichiga olgan jarayon ekanligini tushunish muhimdir. Shu bilan birga, jinoyatlarni fosh etishning samaradorligi, faqat tergovchilar va politsiyaning ishiga bog‘liq emas. Tergovchilarning yuqori malakasi, yangi texnologiyalarni qo‘llash, psixologik va analitik yondashuvlarni joriy etish hamda jamiyatning huquqiy ongini oshirish, bu jarayonni samarali qilishda asosiy omillar hisoblanadi. Fosh etilgan jinoyatlar, jamoat xavfsizligini ta‘minlashga xizmat qilgan bo‘lsa-da, uning oldini olish va jinoyatlarning rivojlanishini tahlil qilish ham ahamiyatlidir. O‘z navbatida, jinoiy faoliyatning oldini olishda samarali profilaktika va qonun ustuvorligini ta‘minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashishning eng yaxshi metodlarini ishlab chiqish imkonini yaratadi. Xulosa qilib aytganda, ochilmagan jinoyatlarni fosh etish jarayoni nafaqat huquqni muhofaza qilish organlarining samarali ishlashini ta‘minlash, balki yangi texnologiyalar va psixologik metodlarni qo‘llash, dalillarni tahlil qilish, hamda jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirishni talab qiladi. Jinoyatlarni ochish va ularni oldini olishdagi muvaffaqiyat tergovchilarning bilim va malakalariga, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashga, va jamiyatning huquqiy ongiga bog‘liqdir. Tergovchilarning, politsiya va jamoatchilikning o‘zaro hamkorligi va jinoyatchilikka qarshi kurashda yangi yondashuvlarni qo‘llash jinoyatlarning oldini olish va ularni tez fosh etishda muhim omildir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Axmedov, S.** (2020). O‘zbekistonda jinoyatlarni fosh etish va jinoyatlarni oldini olish tizimi. Toshkent: O‘zbekiston Yuridik Akademiyasi nashriyoti.
2. **Musaev, N.** (2019). Jinoyatni fosh etishning zamonaviy usullari: operativ-qidiruv faoliyatidagi innovatsiyalar. Toshkent: "O‘zbekiston" jurnalistika nashriyoti.
3. **Mahmudov, A.** (2018). Psixologik taktikalar va jinoyatlarni aniqlash metodlari. Toshkent: O‘zbekiston ilmiy-texnikaviy nashriyoti.
4. **Shukurilov, F.** (2021). Jinoyatlarni aniqlashda zamonaviy texnologiyalar va ularning ahamiyati. Tashkent: O‘zbekiston Huquqshunoslik markazi.
5. **Kamilov, D.** (2022). Jinoyatchilikka qarshi kurashda jamoatchilikning roli. Toshkent: "Jamiyat" nashriyoti.